

MOLĖTŲ KRAŠTO MUZIEJUS

Molėtų rajono savivaldybės Tarybai

2018-01-10 Nr. R1-7 (1.5.)

↓

Nr.

DĖL GARBĖS PILIEČIO VARDŲ SUTEIKIMO

Siūlome 2018 m. vasario 16-osios minėjimo metu suteikti Molėtų rajono garbės piliečio vardą Malvinai Valeikienei.

PRIDEDAMA. Kandidato, kuriam siūloma suteikti Molėtų rajono garbės piliečio vardą, anketa, 2 lapas.

Direktorė

Viktorija Kazlienė

Lina Gylienė, tel. 8 694 22986, el. p. lina.gyliene@moletumuziejus.lt

(Anketos forma)

**KANDIDATO, KURIAM SIŪLOMA SUTEIKTI MOLĖTŲ RAJONO GARBĖS PILIEČIO
VARDA, ANKETA**

Šio apdovanojimo vertas (-a) **Malvina Šokelytė–Valeikienė (1898 m. Rygoje – 1980 m. Kaune)**

Kandidato profesija ir veikla **Ilgametė pedagogė, visuomenės veikėja, lietuvybės puoselėtoja
Vilniaus krašte, karinio Vyčio kryžiaus ordino kavalerė.**

Nuveikti darbai, laimėjimai ir kiti nuopelnai, už kuriuos gali būti apdovanojamas:

Malvina Šokelytė – Valeikienė gimė 1898 m. birželio 14 dieną Rygoje. Tėvai – kalvis Rapolas Šokelis ir siuvėja Emilija Genytė–Šokelienė. Malvinos tėveliai su savo vaikais kalbėjosi tik vokiškai ir latviškai, nežiūrint, kad abudu buvo pasvaliečiai.

Užėjus 1905 m. neramumams, Šokelių vaikai buvo išsiųsti pas senelius į Pasvalio valsčių Robonių kaimą. Senelio padedama, Malvina išmoko lietuviškai. Senelio pasakojimai iš baudžios laikų ir mūsų tėvynės praeities burte užbūrė jos lankytą vaizduotę. Malvinos senelis, buvęs grafo Ropo baudžiauninkas „kukorius“ – virėjas, vėliau – kultūringas kaimietis, mokėjo kelias kalbas ir skaitė laikraščius.

Grįžusi į Rygą, Malvina pateko į garsios pedagogės Venslauskienės klasę. Vėliau M. Šokelytė baigė Rygos privačios moterų M. Millerson progimnazijos mokymo kursą.

Pirmojo pasaulinio karo metu, kaip ir daugelis kitų, pateko į Rusiją. Čia Mstislavlyje 1916 m. baigė dvimečius pedagogų kursus ir įgijo teisę dirbti pradžios mokyklos mokytoja. Buvo Jekaterinoslavo lietuvių tremtinių pradžios mokyklos vedėja. Čia susipažino su būsimu vyru Matu Valeika. Tai buvo žmogus, jau užgrūditas kovose dėl lietuvybės Jelgavos (Mintaujos) gimnazijos laikais. Už tautinį veikimą jis buvo rusų žandarų persekiojamas. Jaunutei, vos 18 metų, žmonai Malvinai, jis buvo kelrodis, geras išmintingas patarėjas ir bendradarbis.

1918 m. ponis Valeikienė su vyru grįžo į jo taip mylimus Giedraičius. Čia užgriuvo darbų kalnai: reikėjo kovoti su lenkinimo banga, varoma dvarininkų ir nutautėjusių lietuvių. Malvina Valeikienė pirmiausia perėmė iš vokiečių Giedraičių pradžios mokyklą. Malvinai ir jos vyrui vaistininkui Matui Valeikai rūpinantis, toji pradžios mokykla 1920 m. išsiplėtė į progimnaziją. Joje M. Valeikienė iki 1927 m. ėjo direktorės pareigas. Išlikę 1920–1940 m. dokumentai byloja apie kryptingą, turiningą mokyklos veiklą, puikias tradicijas. Tautinė mokykla 1920–1940 metais Giedraičiuose suvaidino didelį vaidmenį. Direktorės M. Valeikienės energijos, atkaklumo ir optimizmo dėka, mokytojų pastangomis ji tapo lietuvybės židiniu, švietimo ir kultūros centru, nes „daug yra norinčių tęsti mokslą toliau, o žmonės gyvena vargingai, tai vežti vaikus į Vilnių neįstengia...“ Be to, „Giedraičiuose jau nuo seno eina atkakli kova tarp lietuvių ir lenkų, tai tą kovą

lengviau bus laimėti, šviečiant ir auklėjant jaunimą lietuvių dvasioje“, – Švietimo ministerijai rašė Steigiamojo seimo narys P. Jočys. Malvina Valeikienė kaimuose įsteigė kelias lietuviškas mokyklas, sukruoto savąsias steigti ir lenkai. Jiems nepritarė vyriausybė, todėl jie pradėjo keršyti mokytojai Malvinai Valeikienei: degino bibliotekos knygas, laužė mokyklos inventorių, mokytoją ir mokinius vijo iš klasės. Ne kartą ją tardė, mušė. Buvo perduota karo lauko teismui.

Įnirtingi mūšiai ties Giedraičiais, dažni lenkų partizanų įsiveržimai į miestelį, pafrontės sunkumai, prasta mokyklos materialinė bazė ilgai trikdė mokyklos darbo ritmą. Štai toks epizodas: 1920 m. spalio 31 d. lietuviai susirėmė su želigovskininkais Bekupės dvaro galulaukėse, 3 km. nuo Giedraičių. Kapitono E. Noreikos kuopa atsitraukė, patyrusi didelių nuostolių. Bet atsitraukė ir L. Želigovskio legionieriai. Į tą karo lauką atvažiavo Malvina Valeikienė į valstietišką vežimą įklotomis duknomis ir gūniomis, mojuodama balta vėliava su raudonu kryžiumi. Tai buvo bene pirmoji Raudonojo Kryžiaus vėliava Nepriklausomoje Lietuvoje. Iš to lauko parvežta ir suguldyta Giedraičių raštinėje 30 sužeistųjų, neskiriant, kuris lietuvis, kuris lenkas. Po poros dienų lietuvius pervežė gydyti į Ukmergę, lenkus – į Vilnių. Sužinojusi, kad lenkų okupuotame kaime liko Lietuvos kariuomenės paslėptas išdas ir kai kurie dokumentai, perėjo frontą, atgavo pinigus bei dokumentus ir, sėkmingai išvengusi žandarų kratos pakelės smuklėje, grįžo į Giedraičius. Lapkričio 17 d. želigovskininkai, užėmę Giedraičius, paskelbė 3000 auksinų dovanų tam, kas nurodys, kur Matas Valeika, o Valeikienę areštavo. Nuo susidorojimo ją išgelbėjo Lietuvos kariuomenė, staiga atsikovojo Giedraičius.

1927 m. M. Valeikienė buvo apdovanota Vyčio kryžiaus ordinu. Tai bene vienintelis atvejis, kai kariniu ordinu buvo apdovanota moteris.

Vokiečių okupacijos metu Valeikienės šeima gelbėjo žydus.

Malvina rūpinosi 28 našlaičių globa, kuriuos besitraukdami paliko vokiečiai Valeikų namuose.

1936-1939 m. dirbo mokytoja J. Jablonskio pradžios mokykloje Šančiuose. 1941 m., Malvina Valeikienė slėpė ir globojo anglų kalbos kursų vedėją Sulgaševą, pabėgusią iš geto. Didžiąją dalį karo metų praleido Giedraičiuose. 1944 m., vėl atėjus tarybinei kariuomenei, kaip „Smetonos režimo pagerbtas asmuo“, buvo suimta, laikyta rūsyje Giedraičiuose, tačiau vietos šviesuoliams užstojus, baudžiamoji byla nebuvo keliama. 1944 m. birželio 23 d. sukilėliai prie Jonavos susidūrė su besitraukiančia Sovietine armija, vyko mūšiai. Mokytoja Malvina Valeikienė gavusi sunkvežimį, išvažiavo rinkti sužeistųjų. Sužeistuosius slaugė jos dukra Laima su draugėmis.

Ant jos rankų mirė pažįstamas kaunietis sukilėlis Vytautas Rudminas. Jį pašovė, kai kėlė trispalvę virš Vytauto Didžiojo karo muziejaus.

Kauno miesto muziejuje yra įsteigtas Malvinos Valeikienės vardo fondas. Jame 94 eksponatai. Tai dokumentai, rankraščiai, fotonuotraukos.

Malvinos Valeikienės gyvenimas liudija meilę Giedraičių kraštui, jo žmonėms, karštą patriotizmą.

Mirė 1981 m. rugsėjo 1 d. Palaidota Kauno Panemunės kapinėse.

Renginio, kurio metu planuojama teikti apdovanojimą, laikas ir vieta:

2018 m. vasario 16-ąją – Lietuvos Valstybės atkūrimo akto šimtosioms metinėms pažymėti skirtame renginyje

Kontaktinio asmens adresas ir telefonas [8 682 14595 info@moletumuziejus.lt](mailto:info@moletumuziejus.lt)

Kandidatą pasiūlė (nurodyti organizaciją ar asmens pavardę): Molėtų krašto muziejus, Viktorija Kazlienė